

**Зоран Лакић - Милош Старовлах, ИСТОРИЈСКА ЧИТАНКА ЗА ОСМИ
РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ, Завод за уџбенике и наставна средства,
Подгорица 1996, стр 284.**

Најзад су "осмаци" добили своју Историјску читанку, а почели су школску годину и без неопходног уџбеника. То је отежавало положај и ђака и наставника. У осмом разреду обрађује се савремена историја у којој су се за кратко вријеме десиле велике промјене. Због тога се нарочито наставници, тешко сналазе у тумачењима ових догађаја без солидног уџбеника и Историјске читанке. Напомињемо да више година није за наставнике одржан семинар који би им добродошао.

Сада им је знатно лакнуло. Завод за издавање уџбеника Црне Горе објавио је ових дана *Историјску читанку за VIII разред*. Аутори су познати научној јавности. Један је универзитетски професор управо за овај наставни предмет а други је цијели свој радни вијек посветио школи и унапређивању рада у њој. Оба су писци бројних студија и књига што им је олакшало да овај посао успјешно обаве.

Аутори су у складу са програмом акцентирали питања која су судбоносно утицала на процес југословенске интеграције и дезинтеграције. Њих су акцентирали прворазредном документацијом и другим одабраним документима која их надопуњавају.

На одабраној грађи нијесу вршили интервенције, већ су је вјерно пренијели из архива и књига које су користили.

Аутори су цијело штиво груписали у четири цјелине, уз које су дали сажете оцјене:

1. *Први свјетски рат и стварање Југославије;*
2. *Југославија између два свјетска рата;*
3. *Југославија у Другом свјетском рату;*
4. *Југославија 1945-1995.*

Неке од тих цјелина су разбили на тематске блокове. Из њих ученици добијају први глобални круг кључних питања, који омогућава да се боље разумију и они ужи, регионални и тематски текстови.

У првом дијелу цјелине: *Први свјетски рат и сиварање Југославије*, аутори документарно објашњавају како је, кроз борбу, створена прва заједничка држава југословенских народа и земаља-Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца. Документовано су приказане снаге за и против уједињења и мотиви који су их руководили на такво понашање.

Посебна пажња је посвећена повлачењу српске војске преко Албаније. Централни документи говоре о драматичним догађајима кроз које је прошла српска војска на томе путу. Ратник Света Живковић у књизи "Голгота и Васкрс Србије 1916-1918" пише: "Кажу да нас је песма одржала..." Сигурно је да је пјесма тих драматичних дана била једна од духовних намирница. Најчувенија пјесма српске трагедије у првом свјетском рату свакако је "Тамо далеко". И страни извјештачи које аутори цитирају, нарочито италијанског новинара Ферија Пизана, говоре о храбрости српских војника.

Најпотпунији опис херојства и страховите жртве српског народа у првом свјетском рату дао је Добрица Ћосић у роману "Време смрти"

У читанци је посебна пажња посвећена Мојковачкој бици . Црногорци су скоро с радошћу, а свакако и с поносом, истицали бројност својих губитака у Мојковачкој бици.

"Ову војску, земљу, народ-они су могли прегазити-и прегазили су, али их нијесу покорили".

Проблем југословенске интеграције увећан је у међуратном периоду за нове сукобе - снага централизма и децентрализма. У рату 1941-1945. године ствара се нова димензија неслоге-монархизам и републиканизам. Наговијештена је и социјална-друштвена димензија: капитализам и социјализам.

Са свим тим идејама наставља да живи ФНРЈ, односно СФРЈ као простор и вријеме у коме су старе идеје добијале нову снагу и претварале се у политичке програме које су носиле политичке партије и покрети. У времену у којем живимо и најновијим догађајима чији смо свједоци, отворени су нови сукоби-конфесионални и национални. Документа и одабрани текстови све то само откривају. На наставницима је да уз помоћ уџбеника то објасне. Таква читанка је изванредна допуна уџбеника. Тако наставници постају не пуки интерпретатори градива већ и његови креатори. Укључење ученика у такав процес наставе је много реалније са читанком него без ње. Био би то комплетан и пун погодак у настави исто-

рије, која као предмет од посебног интереса, има задатак не само да образује.

Књига даје више могућности да се расправља о теми коју доноси. Методолошки, ово је једна од ријетких књига која тему проводи кроз више периода.

Читанка као таква указује да су управо такви процеси дужег трајања. Иако је ова тема добро елаборирана, остаје отворено питање да ли је то све завршено. Садржај књиге упућује на више занимљивости: Највећи број балканских народа своје егзистенцијално питање рјешавали су борбом са оним факторима који су се појавили као сметња. Тако су настајале државе у времену које је зависило од успјешности борбе, односно балканских субјеката који су на разне начине дошли до слободе. Закаснијели албански национализам- као позитиван покрет, појављује се као реметилачки фактор. Оно што је пропуштено да се учини у правом тренутку-остаје као терет генерацијама које долазе. Албанско, као ни српско питање није ријешено. А и како би било када се данас Албанци, као и Срби, налазе у више држава. Покушај да се то сада "исправља" је опасност по Балкан и Европу.

Важећи програм је поштован, али се ишло и шире од њега. Посебно у дијеловима који представљају међаше у историји Југославије. Наставници ће бити у ситуацији да праве избор, поштујући програме. Тиме су доведени у максимално стваралачки однос-зато што су се определијелили баш за одређене текстове. За ђаке ће такође бити инспиративни. Њихова радозналост ће их повући да све ишчитају, што ће им обезбиједити и веће образовање од школског. Приложени текстови омогућиће да се код ученика развију психичке способности, нарочито способности посматрања, самосталног и критичког мишљења, као и стално интересовање за нова сазнања; затим да се ученици уводе у основе научног погледа на свијет; да се код ученика развијају навике самосталног стицања и продубљивања знања; да се ученици упознају са историјом и достигнућима југословенских и других народа у овом периоду на разним подручјима, научног техничког, културног и умјетничког стваралаштва; да се ученици упознају са нашом друштвеном стварношћу и перспективама даљег развика; да од одабраних садржаја упознаје ученике нарочито са најновијим периодом наше историје.

Градиво у Читанки је научно тачно, систематизовано сагласно са програмом и приступачно је ученицима. Излагање је континуирано.

Кад је ријеч о тзв. финој литератури која је такође значајно заступљена, ту је поштован уобичајени критеријум у припреми оваквих књига. Заступљени су наши најпознатији писци, као што су Његош, Десанка

Максимовић, Добрица Ђосић, Танасије Младеновић и други. Историјски и литерарни текстови се скадно надопуњују. Најзад, желимо да подвучемо значај опредјељења аутора за изворну грађу. Тиме се сасвим искључује субјективизам у објашњавању добрих идеја, процеса и личности, што је особито важно када је ријеч о савременој историји. Зато морамо подвући још једну битну чињеницу- хронолошки книга допире до Дејтонског споразума 1995. године и укидања санкција 1996. Извјесно је да ови догађаји нијесу били предмет ни једне књиге до сада.

До сада смо често говорили да настава слабо коресподира са науком. Ова читанка чини прави заокрет. Ослања се на најновију историографску литературу, односно дјела наших најпознатијих историчара-академика, као што су: Милорад Екмецић, Димитрије Димо Вујовић, Владо Стругар, Чедо Попов, Васо Чубриловић, Василије Крестић и др., затим универзитетских професора, као што су Богдан Кризман, Фердо Сишић, Зоран Лакић, Јован Бојовић, Томислав Жугић, Бранко Петрановић, Бранислав Ковачевић и других познатих научних радника Славка Вукчевића, Ивана Кустудије, Радоја Пајовића, итд. Вјерујемо да је 80% наведене коришћене литературе објављено у посљедњих десетак година. Битно је констатовати да је коришћена и периодика, па чак и штампа, јер других текстова није било, бар за сад.

Читанке су увијек садржавале изворне текстове, документа, мемоаре, записе и фину литературу. који су појашњавали и продубљивали текст уџбеника.

У наредном издању Читанке, до којег ће вјероватно доћи, у складу са развојем науке, у првом реду, а затим и наставе историје, обавезује да се избор нових текстова изврши са још више критичности.

Неопходна критичност је испољена према изворним документима који се односе на улогу револуционарног субјекта до момента када је преузео власт у земљи. До тог момента позиција револуционарног субјекта је заиста била пренаглашена. Улога појединих личности је такође подвргнута новој оцјени, било да је ријеч о херојима или издајницима.

Питање историјског образовања је важан саставни дио образовања за демократију. Историјско образовање треба да указује на процесе, континуитете, цјелине, чиме се подстиче на размишљање о прошлости и о њеним порукама. Идеолошко образовање, без обзира да ли је оно такозвано "марксистичко" или "патриотско", ствара шематизован начин мишљења, прилагођен идеологији. образовање стечено на тај начин није утемељено, па постоји опасност од политичке злоупотребе. Понекад се ствара слика о сопственој безгрешности да су сви "наши" ратови били праведни и ослободилачки. Зато је у уџбеницима понешто преувеличано,

али и понешто прећутано. Посредним учењем о прошлости може се градити нијансираним односом према садашњости. Све је ово нашло критичан однос у Читанци.

Пошто ће сигурно Читанка доживјети и друго издање, добро би било означити бројем сваку јединицу. Читанка би, тако, била лакша за употребу. Мало илустрованог материјала кроз читанку разбило би монотонију текста.

Можда би за крај требало навести списак коришћене материје. И то би било у функцији лакше употребе читанке. Коришћено је преко 70 књига. Ако би се том броју додали и зборници радова и зборници грађе тај број би био до 100. Та посебна издања покрива вријеме од 1945. године па до данас. Више је новије литературе. Коришћене су периодика и штампа. Прављени су и неки хронолошки прегледи.

Општи је утисак да је *Историјском читанком* школа добила модерно конципирану књигу, која би, вјерујемо, могла бити и модел за припрему и других школских књига.

Проф. др Томислав Жугић